

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА II

БРОЈ 2

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

THE SASA LIBRARY FORUM

YEAR II
VOLUME 2

Accepted on March 25th 2014, at the 2nd meeting of the SASA Department of Languages and Literature, following the reviews of academician *Nada Milošević Dorđević* and academician *Predrag Piper*

Editor-in-chief

Corresponding member
MIRO VUKSANOVIĆ

BELGRADE
2014

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА II

БРОЈ 2

Примљено на II скупу Одељења језика и књижевности
од 25. марта 2014. године, на основу рецензија академика
Наде Милошевић Борђевић и академика *Предрага Пипера*

Уредник

дописни члан

МИРО ВУКСАНОВИЋ

БЕОГРАД

2014

Издаје
Српска академија наука и уметности

Технички уредник
Мира Зебић

Тираж 450 примерака

Штампа
Сајнос, Нови Сад

© Српска академија наука и уметности, 2014

Трибина Библиотеке САНУ основана је да приказује јавности нове књиге чланова САНУ, нова издања САНУ и њених института, из свих области наука и уметности. Први уредник Трибине био је академик Никша Стипчевић, управник Библиотеке САНУ од 1991. до 2011. године. Од октобра 2011. године уредник Трибине је дописни члан Миро Вуксановић, управник Библиотеке САНУ.

Годишњак *Трибина Библиотеке САНУ* покренут је 2013. године. У првом броју донет је целовит преглед приказаних књига у Салону САНУ од 1991. до јуна 2011. године, а потом, у хронолошком низу, текстови казани на Трибини од новембра 2011. до краја 2012. године.

Прилози се објављују без измена, а нема текстова оних говорника који свој рад нису доставили.

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

5. II 2013 – 17. XII 2013.

Уредник

дописни члан Миро Вуксановић

Стручни сарадник

Биљана Јоцић

САДРЖАЈ

<i>The theory of Hardy's Z-function / Aleksandar Ivić</i>	9
<i>Послератна српска књижевност 1945–1970 и њена историја / Предраг Палавестра</i>	17
<i>Стојан Новаковић у служби националних и државних интереса / Михаило Војводић</i>	25
<i>Заједничко у словенском фолклору : зборник радова / уредник Љубинко Раденковић</i>	37
<i>Византијски свет на Балкану / уредници Бојана Крсмановић, Љубомир Максимовић, Радивој Радић</i>	51
<i>Промене идентитета, културе и језика Рома у условима планске социјално-економске интеграције : зборник радова са научног скупа одржаног 6–8. децембра 2010. / уредници Тибор Варади, Горан Башић</i>	61
<i>Дан Библиотеке САНУ посвећен књижевнику Светолику Ранковићу поводом 150. годишњице рођења</i>	67
<i>La Serbie et les pays serbes : l'économie urbaine : XIVe–XVe siècles / Desanka Kovačević-Kojić</i>	79
<i>Употреба молекула : хемијски есеји о молекулима и њиховим применама / Живорад Чековић</i>	89

<i>Climate change : inferences from paleoclimate and regional aspects / editors André Berger, Fedor Mesinger, Đorđe Šijački</i>	99
<i>Математичка теорија топлотних појава насталих сунчевим зрачењем / Милутин Миланковић ; редактори Зоран Кнежевић, Александар Петровић</i>	99
<i>Над преписком Мартина Хајдегера : један вид епистоларне филозофије / Данило Н. Баста</i>	103
<i>Ватикан у балканском вртлогу : студије и расправе / Драгољуб Р. Живојиновић</i>	123
<i>„La Dalmazia o morte” : италијанска окупација југословенских земаља 1918-1923. године / Драгољуб Р. Живојиновић</i>	123
<i>Зборник у част Николе Хајдина поводом деведесетог рођендана / уредници Ђорђе Злоковић, Градимир Срећковић, Ненад Марковић</i>	137
<i>Сродници / Светлана Велмар-Јанковић</i>	159
<i>Сто година Јужнословенског филолога (часопис издаје Институт за српски језик САНУ)</i>	171
<i>Тотални геноцид : Nezavisna država Hrvatska 1941–1945 / Динко Давидов</i>	183
<i>Anthropogenetic homozygosity and adaptive variability : HRC-test in studies of human populations / Dragoslav Marinković, Suzana Cvjetičanin</i>	193
<i>Ка изворима речи : тридесет година Етимолошког одсека Института за српски језик САНУ : зборник радова / приредила Марта Бјелетић</i>	209
<i>Именик аутора, уредника и говорника</i>	223

Византијски свет на Балкану / уредници Бојана Крсмановић, Љубомир Максимовић, Радивој Радић. – Београд : Византолошки институт САНУ, 2012

Говорили: академик Александар Лома
проф. др Миодраг Марковић
др Бојана Крсмановић

У Београду, уторак 2. април 2013. у 13 часова

СВЕТИ САВА И АНЂЕЛИ

Пред нама је двотомни зборник. У зборнику су научни радови. У њима је византијски свет. Балкански и српски. У том свету: лепоте и моћи православља. У средишту два светитеља, два лика, два портрета. Један небески – сишао међу нас. Један земаљски – постао небески. Оба су у Милешеву, на седри, на фрескама, крај реке, под Хисарциком. Оба су на зиду, с ореолом.

Један горе, од улаза десно, изнад очију, у средњем реду, на плочастом камену, у белом. Други прекривен крстовима, просветљен, дугих образа, дугих трагова, над местом одакле су ископане његове мошти, пренете на врачарско брдо, и онде, пред крај шеснаестог века, у страху од чуда и правде, стављене на ломачу. После се још више уздигао, отишао у простор вере без обала. Други је остао на свом каменом седишту. Одатле нас проматра и данас. Ћутке, а све каже.

Оба нас проматрају. То увек не видимо.

Овакве књиге, вишестране и разнопутне, окупљају памћење и опомињу. Ова књига, зборнички састављена и троруко уређена, потврђује да

су два лика, два портрета, две фреске милешевске, наша два главна знака из византијског српског доба. То су – Свети Сава и Бели анђеоло.

Око Светог Саве и Белог анђела, у пуним круговима, распоређене су теме и расправе о њима. И једна случајност која то одавно није. У онај дан када је постављен темељ Хиландара и у онај дан када је проглашен први српски архиепископ, у оба дана, византијски цар био је из династије Анђел. Свети Сава, Бели анђеоло и цар Анђел заједно су у милешевском раду академика Гојка Суботића и академика Љубомира Максимовића, уредника, који је са др Бојаном Крсмановић, професором Радивојем Радићем и другима понудио занимљив и користан скуп научних радова. Говориће академик Александар Лома и проф. др Миодраг Марковић, а од уредника др Бојана Крсмановић.

(Уводна реч уредника)

М. В.

АЛЕКСАНДАР ЛОМА

Двотомни зборник радова који представљамо у издању Византолошког института САНУ проистекао је из саопштења поднесених на Петој националној конференцији византолога одржаној у Београду новембра 2010. године. Конференција је окупила импресиван број представника ове и сродних дисциплина из наше земље, а отворио ју је реферат почасног госта из Немачке, Гинтера Принцинга, који несумњиво спада међу водеће византологе нашег времена. Међу приложницима су многа афирмисана имена, али и незанемарљив број млађих стручњака на којима се темеље наде у будућност српске византологије. Са жаљењем најпре морам констатовати да два аутора више нису међу нама, академик Милош Благојевић и доктор Тибор Живковић.

Прилози су разврстани у два тематска блока, од којих је сваки обухваћен по једним томом. Док други, већи том обухвата прилоге са општом византолошком тематиком, први има један посебан фокус, који нам предочавају већ корице књиге са сликом саборне цркве Свете Софије у Охриду. Зашто су изабрани тај град и та црква? Она није најстарија у Охриду. Изнад ње, под Самуиловом тврђавом, простире се велики археолошки локалитет где су ископани остаци ранохришћанских базилика са мозаицима, а усред њега уздиже се, доскора у рушевинама, а сада изнова подигнута, монументална црква Св. Климента Охридског. У њој се отеловљује значај овога града за развој словенске писмености, која је ту након ћирилометодијевске мисије поново процветала крајем деветог века заслугом Светих Климента и Наума.

Читалац овог зборника сазнаће, на основу истраживања Драгана Војводића посвећеног представама Св. Климента у зидном сликарству, о смишљеном ширењу култа тога светитеља и просветитеља током XIV века на тлу тадашње Србије. Но вратимо се Светој Софији. Она се нашла на корицама зато што је подигнута средином XI века да буде седиште једне црквене организације, Охридске архиепископије, са којом су, на овај или онај начин, тематски повезани радови у првом тому зборника, њих четрнаест. Самом црквом баве се три прилога. Њен ктитор, охридски архиепископ Лав, био је истакнут учесник велике полемике са Римом која је довела до црквеног раскола 1054. године. Бранислав Тодић у свом прилогу успоставља везу између литургијско-евхаристијских тема у Лавовим посланицама и иконографског програма фресака у Светој Софији а Здравко Пенo посебно разматра, са теолошког становишта, један детаљ истог живописа – представу Софије – Премудрости Божије, којој је црква и посвећена. У истој цркви постоји и млађи слој зидног сликарства, из доба српске власти, са владарским портретима које Милош Живковић покушава да растумачи и стави у савремени им политичко-идеолошки контекст.

Поменути два слоја живописа на зидовима овога храма оцртавају временски распон у којем је црквена организација са седиштем у њему играла посебно значајну културну и политичку улогу међу балканским Словенима. Охридску архиепископију основали су Византинци 1019, након што је Василије II срушио Самуилову државу. Формално наследница архиепископије Јустинијане Приме, нова организација је у великој мери очувала епископалну структуру бугарске цркве из времена Самуила и његових наследника а по свему судећи надоместила је неразвијеност цивилног система власти у појединим деловима Балкана, како нам то у своме прилогу предочава Бојана Крсмановић. Територија Охридске архиепископије, позната по два грчким повељама Василија II, насталим вероватно према старословенским предлошцима, обухватала је широке области данашњих држава Македоније, Бугарске, Грчке, Србије и Албаније. Охридска архиепископија називала се и *бугарском*, и тај државноправно, а не етнички утемељени придевак утицао је да се у изворима XI–XII века појам Бугарске веже за њену територију, па нпр. хроничари крсташких похода који су пролазили долином Велике Мораве говоре о тим крајевима као о „бугарским шумама”, о чему овде пише Предраг Коматина. О једном археолошком сведочанству византијске реконквисте, налазу печата цара Алексија I из тврђаве Рас, где је било седиште једне од епископија подложних Охридској архиепископији, обавештава нас Вујадин Иванишевић. Археологија нам, кроз гробне прилоге – крстиће, иконице, сведочи и о учвршћењу хришћанске личне побожности на подручју Охридске архиепископије од XI до XIII века, како то показује Перица Шпехар.

Политичка улога Охридске архиепископије била је посебно важна за нас у годинама након пада Цариграда 1204, када Србија користи прилику да стекне државну и црквену самосталност. Коауторска студија Гојка Суботића и Љубомира Максимовића, полазећи од идентификације лика византијског владара на живопису Милешеве са тастом Стефана Првовенчаног, Алексијем III Анђелом, изводи закључке о времену подизања цркве али пре свега о политици Стефановог брата Светог Саве и значају који је он придавао родбинским везама са византијском царском кућом. Добивши аутокефалност српске цркве од цариградског патријарха у егзилу, Свети Сава је дошао у сукоб са охридским архиепископом Димитријем Хоматином, испод чије је надлежности издвојио три епископије: рашку, топличку и хвостанску. Хоматин, изврстан правник образован у Цариграду, помиње првог српског архиепископа и његовог брата Стефана Првовенчаног у својим списима, о чему овде пише Влада Станковић. Хоматиновом писаном заоставштином и питањима њене текстовне предаје бави се Гинтер Принцинг, истичући корист коју је долазак овог црквеног великодостојника у Охрид донео становницима његове архидијецезе кроз унапређење црквене правне и управне праксе. Културна струјања са исходиштем у престоници Царства вероватно одражава и неумски кодекс са прелаза из XI у XII век чуван у Охридском музеју, како то претпоставља Весна Пено. Уз оквир средишње теме се хронолошки и географски смештају два рада, Бориса Стојковског о односима Самуиловог царства са Угарском и Јанка Магловског о локацији опатије посвећене Св. Стефану коју је средином XII века у Срему подигао угарски палатин српскога рода Белош.

Други том зборника двоструко је већи и садржи 30 прилога на „Византолошке теме”. Тематска разумењеност, мулти- и интердисциплинарност, широк спектар методолошких приступа, карактеристични већ и за први, уже фокусиран том, овде долазе до још већег изражаја. Прикладно и симболично, другу књигу отвара један други град, онај са великим Г – *Цариград*, кроз прилог Радивоја Радића о његовим поменима у корпусу средњовековних српских родослова и летописа, записа и натписа. У години јубилеја Миланског едикта, одмах за овим поменућу рад младог колеге Ила Акада, јер је везан за утемељитеља хришћанског царства и уједно оснивача Константинопоља. Поредети наводе трију Константинових писама код Евсевија Кесаријског и двају познијих црквених писаца, аутор кроз стилску анализу долази до закључка о начину на који је Евсевије прилагодио ове документе не мењајући њихову суштину. Тиме отпочињем преглед радова посвећених изучавању појединих историографских и уопште књижевних извора. Порфирогенитов спис *De administrando imperio* заступљен је овде студијом покојног Тибора Живковића, која долази до занимљивог закључка да су за такозвану „Хронику српских владара” Багренородном цару

извор могла бити писма размењивана између византијских царева и српских архоната крајем IX и у првим деценијама X века. Михаилу Пселу окренула се Милена Репајић, усредсређујући се на мотив болести царева у његовој *Хронографији*. Аутобиографске белешке Ане Комнине проучила је Лариса Орлов. Епохом Комнина, али са књижевноисторијске стране, позабавио се Душан Поповић, разоткривајући везе између представе Ероса код тадашњих романописаца и савремене реторике. У позније и смутније доба воде нас писма Димитрија Кидона, у којима Бојана Павловић налази одјеке растућег страха од Турака, закључно са Маричком битком. Сличну духовну климу одражава реактуализација византијских апокалиптичких текстова у Срба крајем средњег века коју нам приказује Смиља Марјановић - Душанић, убедљиво је везујући за Венецију, која је након пада Цариграда преостала једина доминантна хришћанска сила у источном Средоземљу. У један мање познат (а мени близак) огранак старе филологије уводи нас Александар Поповић својим разматрањем етимологија које у свом спису *Hodegos* („Путеводитељ”), усмереном против монофизитске јереси, излаже Анастасије Синаит (VII–VIII в.). Са једним другим синајским монахом из знатно каснијег времена, Григоријем Синаитом (1255–1346), сусрећемо се у раду Татјане Суботин-Голубовић о српским преписима његових химнографских састава. Богослужбени списи посвећени Светом Јоаникију Девичком предмет су истраживања Ирене Шпадијер, а укупни култ овог пустињака, којим се он међу српским светитељима сврстава уз три столећа старијег Петра Коришког, проучила је Даница Поповић. Ововремена страдања манастира Девича у Дреници дају посебну актуелност тим прилозима. Један други, помало егзотичан светачки лик и култ препознаје Весна Милановић, идентификујући приказ светитеља који у руци држи гранчицу са рајским јабукама на трескавачком живопису из доба краља Душана као Св. Јефросина Повара или Кувара, јуродивог монаха из јорданске пустиње. Иконографска тематика присутна је и у неколико других радова. И површан познавалац нашег средњовековног сликарства познаје добро сцене Христовог распећа из Богородичине цркве у Студеници и Успења Богородице из Сопоћана. Обе су смештене на западном зиду. Док за Успење такав распоред представља правило, за Распеће он је изузетак, који се понавља још у Грацу, а Драгана Павловић налази му паралеле у грчким црквама и нуди за њега теолошко објашњење. Најразвијенији приказ Пилатовог суда у средњовековном зидном сликарству Марка Томић-Ђурић налази у Марковом манастиру, а велику стилску блискост са радионицом која је живописала тамошњу цркву показују, по Смиљки Габелић, фреске у цркви Св. Николе у Челопеку код Тетова. Претежно на ликовној документацији заснивају се два рада посвећена једном посебном сегменту материјалне културе – одевним предметима: Татјане Старо-

дубцев о „сакусу” црквених достојанственика у средњовековној Србији и Бранислава Цветковића о плашту српских деспота у XV веку.

Не пратећи доследно садржај књиге, а још мање настојећи да редоследом помињања нагостим неку вредносну хијерархизацију, него просто следећи у овом представљању кругове сопствених асоцијација онако како се један за другим преда мном отварао, пред крај издвајам једну важну и занимљиву скупину радова који проничу у разне домене и феномене византијског и српског средњег века. У домен војно-политичке историје спадало би учешће српских вазала на турској страни у опсади малоазијске Филадельфије 1390, о којем пише Марко Шуица. Владарском идеологијом немањићке Србије бави се Милан Радујко у огледу о „благослову и венчању”, тј. проглашењу за великог жупана будућег краља Стефана Првовенчаног, закључујући да је тај обред настао под византијским утицајем. Династичка политика Палеолога оквирна је тема рада Милоша Цветковића о ванбрачној деци царева из те куће. Прилог економској историји дао је покојни Милош Благојевић студијом о утицају Византије на аграрне односе у средњовековној Србији. Историјска географија заступљена је са два рада, једним практично, другим теоретски усмереним. Синиша Мишић покушава да приближну локацију српске области коју помиње Јован Кинам под загонетним именом *Никава* одреди као територију данашњег Рожаја и Штавице, а Јелена Мргич се залаже да се на тле средњовековне Србије примени теорија „централних насеља” коју је развио Јоханес Кодер на историјско-географским истраживањима Византијског царства. Знатно ширење наших знања о позноантичкој топографији северног Илирика до којег је дошло у последње три деценије захваљујући археолошким истраживањима у разним деловима Србије (на Јелици, Копаонику, Пештери, у Топлици, Подунављу и другде) сажето приказује Михаило Милинковић. Истраживање средњовековног српског права обогаћено је са два рада, о оригиналном начину стицања својине Срђана Шаркића и о брачним одредбама Жичке повеље Станоја Бојанина (овај други био је за мене лично посебно занимљив јер ме већ неко време мучи проблем да ли хапаксно *сватвица* у Жичкој повељи треба схватити као ’свастика’, како то чини још Даничић а за њим Тарановски и сам аутор, или некако друкчије). Византијска филозофска мистика нашла је своје место у овом зборнику кроз прилог Радоја Головића, који метафизици срца у руској религиозној филозофији тражи изворе у исихазму.

Зборник се – као и ово моје представљање – завршава двома прилозима којима је заједничко да не износе резултате досадашњих већ зацртавају правце будућих истраживања. Влада Станковић има и у овоме тому текст, где промишља којим путевима треба да иду српска и светска византологија у XXI веку, а Весна Бикић и Марко Поповић коауторски назначују

„археолошке теме у будућим византолошким истраживањима у Србији” (надајмо се да ће трагом њихових пера пре или касније кренути пијуци и лопате).

Покушао сам да богату и разноврсну садржину овог двотомног зборника предочим из позиције некога ко није „инсајдер” у разним овде заступљеним дисциплинама (премда не сматрам себе ни потпуним аутсајдером бар у некима од њих). Његове странице нуде стручној јавности обиље нових налаза и претпоставки, свежих интерпретација и теоријских промишљања који ће у времену које долази нужно бити подвргнути критичким преиспитивањима. У целини, скуп и његов зборник пружају несумњив научни допринос и представљају светао тренутак српске византологије и медијевистике. На томе ваља честитати свим ауторима, а особито приређивачима: Бојани Крсмановић, Љубомиру Максимовићу и Радивоју Радићу, Византолошком институту и Српској академији наука и уметности.

БОЈАНА КРСМАНОВИЋ

Публикација *Византијски свет на Балкану I–II*, објављена у Београду 2012, као 42. књига едиције *Посебних издања* Византолошког института САНУ, представља резултат 5. националне конференције византолога, одржане у Београду 4–6. новембра 2010. године. На тој конференцији одржано је 57 усмених саопштења, од којих поједина нису, стицајем околности, била приређена за штампу. Зборник *Византијски свет на Балкану* садржи укупно 44 рада, од којих је 14 објављено у 1. тому, посвећеном главној теми *Охридска архиепископија у византијском свету*, а 30 је своје место нашло у 2. свесци публикације; као што сте чули, реч је о слободним саопштењима, тематски разноврсним чланцима, који су обухваћени називом *Византолошке теме*.

Публиковани радови представљају резултате истраживања са више научних пројеката које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Како стоји у уводној речи Редакционог одбора ове публикације, радови су рецензирани, али нису одбијани за штампу, будући да је намера Редакције и уредника била да овај Зборник пружи јасан увид у тренутно стање у домаћој медијевистици.

Пету националну конференцију карактерише неколико новина које је разликују од претходних.

Пре свега, у односу на досадашње конференције, које су окупљале искључиво домаће истраживаче, организациони одбор је одлучио да као учесника на 5. конференцији позове немачког византолога, професора Гинтера Принцинга (Günter Prinzing), са Универзитета у Мајнцу. Разлог за то био је двојак: са једне стране, констатована је потреба да се национална

конференција интернационализује учешћем византолога из иностранства (разуме се, у мери у којој то дозвољавају материјалне прилике организатора); са друге стране, главна тема конференције тицала се развоја Охридске архиепископије, којом се у својој дугогодишњој универзитетској каријери бавио управо проф. Гинтер Принцинг, издавач аката охридског архиепископа Димитрија Хоматина. Искористила бих ову прилику да скренем пажњу и на једну новију студију Г. Принцинга у којој је приказао историјат досадашњег проучавања Охридске архиепископије (са критичким освртом на литературу) и у којој је анализирао кључне проблеме који су пратили тај истраживачки процес. Та је студија објављена као пленарно предавање у Актима са 22. међународног конгреса, одржаног у Софији, августа 2011. године и у време одржавања конференције (новембар 2010), професор Принцинг је на њој још увек радио.

Поред чињенице да је 5. национална конференција окупила далеко већи број учесника него претходне конференције, њу одликује учешће великог броја младих истраживача, докторанада, који су већином везани за научне пројекте које подржава ресорно Министарство. Њихови чланци нашли су место и у овој публикацији, тако да је широј домаћој и иностраној стручној јавности омогућено да се упознају са именима и начином рада подмлатка у хуманистичким дисциплинама. Реч је о прилозима који представљају резултате њихових широк истраживања везаних за теме мастер или докторских радова. Овом приликом поменућу само византологе у ужем значењу те речи – Милену Репајић и Ларису Орлов, чији чланци представљају резултат рада на докторској теми; затим, Бојану Павловић, чији је прилог проистекао из мастер рада одбрањеног на Филозофском факултету у Београду. Изузетак представља рад Милоша Цветковића о *ванбрачној деци царева династије Палеолог* – у питању је тематски „излет” у позну историју Царства, будући да Цветковић за докторат ради савим другу тему.

Констатација да су у Зборнику објављени сегменти широк истраживања важи, разуме се, и за друге чланке, а ја бих на овом месту поменула само рад, нажалост, покојног колеге Тибора Живковића који је разматрао проблем тзв. „*Хронике српских владара*” као извора за *De administrando imperio* Константина VII Порфирогенита, с обзиром на чињеницу да је спис *De administrando imperio* у неку руку обележио Живковићеву истраживачку каријеру. И поред тешке болести он је успео да заврши и публикује на енглеском књигу о покрштавању Хрвата и Срба (*De conversione Croatorum et Serborum – a lost source*), у издању Историјског института у Београду (2012) и ту своју последњу књигу посветио је нашем покојном професору Божићу Ферјанчићу.

Већ преглед имена аутора и наслова објављених чланака потврђује да су у Зборнику сабрани резултати истраживања из различитих научних

дисциплина (историја, друштвена историја, историја уметности, музикологија, историја права, филологија, итд.), због чега се каже да Зборник има интердисциплинарни карактер (тај термин се данас радо употребљава, иако је наука у бити интердисциплинарна, што, разуме се, важи и за хуманистичке дисциплине). Но, неки прилози су јасно показали непоходност тешњег повезивања научног рада историчара, археолога, историчара уметности, географа итд., што лепо, на пример, илуструје рад Јелене Мргић (о концепту „централних насеља” и могућностима његове примене на Балкану), по мом мишљењу, у великој мери компатибилан са чланком Михаила Милинковића (о *Мрежи насеља и њиховој структури на северном Илирику у 6. веку*). Рад Станоја Бојанина представља, тако, резултат историјско-антрополошких истраживања о браку у средњовековној Србији. Такође, за изучавање главне теме – а то је Охридска архиепископија – на различита размишљања наводи и рад Перице Шпехара (о предметима личне побожности пронађеним на подручју Охридске цркве и који припадају периоду од 11. до 13. столећа), из кога се види колико су, за ту тему, значајни археолошки налази на простору Балкана. Тај рад је само један у низу који указује на значај који је на Балкану имала Охридска црква. Рекла бих да је Охридска архиепископија представљала једину, у правом смислу речи, византијску институцију на простору Балкана, припојеном Царству после 1019.

Новину у односу на претходне конференције представља и чињеница да су у усменим саопштењима новембра 2010. приказани и поједини пројекти које је Министарство просвете, науке и технолошког развоја прихватило у пројектном циклусу 2011–2014. године. У овом Зборнику штампан је преглед археолошких истраживања, организован у три пројекта Археолошког института; аутори тог детаљног прилога били су Весна Бикић и Марко Поповић. Други прилог приредио је за штампу Влада Станковић, и он се односи на пројекат чији је носилац Филозофски факултет Универзитета у Београду. У тим радовима је, на различите начине, приказан досадашњи развој истраживања у археологији и византологији у ужем смислу речи, и означене су опште смернице, према виђењу наведених аутора прилога, даљег развоја поменутих дисциплина.

Зборник *Византијски свет на Балкану* је изазвао велико занимање иностране стручне јавности, па ми је задовољство да Вас обавестим да библиотекари Византолошког института непрестано добијају молбе да им се ова публикација пошаље.

На крају, остаје ми да се као један од уредника захвалим свим учесницима конференције, ауторима који су постигли да припреме за штампу своја саопштења и, разуме се, организационом комитету и спонзорима конференције и публикације *Византијски свет на Балкану*. Под капом наредне, шесте *националне конференције*, требало би да се окупимо 2015.

године. У вези с тим, поменула бих да постоји идеја да се убудуће националне конференције одржавају у краћем интервалу. Шеста национална конференција биће, у сваком случају, својеврстан увод у 23. међународни конгрес византолога, који би требало да се одржи у Београду 2016. године.